

ΤΑ ΣΧΟΛΙΑ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

Σωκράτης Α. Σκαρτσής: «Τραγουδίσματα», 'Οστρακα — 'Υδρία, Πάτρα 1974

Σε άλλες σημειώσεις ο γράφων δίνει μιὰ γνώμη, πώς ἡ κριτική τῆς ὁποίας καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, στόχο πρέπει νὰ ἔχει τὸν μέσο φιλοτέχνη, γιὰ τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ εἶναι ὁδηγητικὴ καὶ φωτιστικὴ. Αὐτό, ἐπειδὴ τὰ πράγματα τῆς τέχνης δὲν εἶναι ὅπως τῆς ἐπιστήμης, ὅπου ὁ ἄνθρωπος πολεμáει νὰ ἐξισώσει μὲ τὴν ὑπόστασή του τὰ φαινόμενα τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Κι ἀκόμη, ἐπειδὴ τὰ πράγματα τῆς τέχνης δὲν εἶναι ὅπως αὐτὰ τῆς μόδας, δηλαδὴ τὰ παράγωγα ἐνὸς ὀρισμένου τρόπου καὶ ἐνὸς περιωρισμένου σκοποῦ-χρήσης παραστικῆς. Τὰ πράγματα τῆς τέχνης εἶναι ἡ ζωὴ, εἶναι στὰ μύχια τοῦ ὄντος καὶ στὰ μύχια τοῦ Κόσμου. Καὶ μπορεῖ νὰ ἐξισῶνται μὲ τὴν ὁποία λογικὴ καὶ τὸν κάθε τρόπο καὶ μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ λογικὴ καὶ τρόπος καὶ σκοπός, ἀλλὰ εἶναι καὶ κάτι ἀκόμη: Οὐσία πρωτογενῆς καὶ δίωμα. Ἔνα συνεχές παρόν, πέρα ἀπὸ λογικὴς, τρόπους καὶ σκοπιμότητες. Ἡ κριτικὴ λοιπόν, ὁδηγὸς καὶ προσπάθεια φωτισμοῦ, χρέος ἔχει αὐτὴ τὴν οὐσία, αὐτὸ τὸ δίωμα καὶ τὸ ἀέναν παρόν τῶν πραγμάτων τῆς τέχνης ν' ἀνασέρνει μεσ' ἀπ' τὸ ὄλικο παρουσιασμα κάθε δημιουργίας καὶ προσπάθειας. Στὴ ποίηση μέρος τοῦ τέτοιου ὀλικοῦ παρουσιασματος βασικὸ εἶναι καὶ ἡ γλῶσσα.

Ἐχοντας ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν προηγούμενη ποιητικὴ δουλειὰ τοῦ Σωκράτη Α. Σκαρτσῆ καὶ μ' ὅλο πὺ ἀναστράφηκα, μὲ ἀναγκασμένη ἔνταση, ξεχωριστὰ τίς ἐκδόσεις «Μέλι στὸ νερό, σήμερα» καὶ «Σωκράτης Ἑπιταλιώτης, θαλασσινός», ἀπ' ὅπου ξεπηδαίει μιὰ ποίηση καθαρὰ λυρικὴ, ἔτσι πὺ νὰ θυμίζει θαυμάσια τὸ εἶδος στὶς πιὸ καλὲς καὶ γνήσιες φανερώσεις του καὶ ὅπου, μεσ' ἀπὸ μιὰ ἔξοχα συγκρατημένη παράθεση εἰκόπων φωτός, νεροῦ, χρώματος, ἀέρα καὶ ζωῆς, ἀνέρχεται μιὰ πνοὴ ἀσκητείας, μὲ μιὰ φύση παλλόμενη, σχεδὸν λε-

ρατικὴ (πιότερο εἰδικὰ στὸ «Μέλι στὸ νερό...»), παρ' αὐτό, οἱ τωρινὲς σημειώσεις θὰ σταθοῦν μὲ ἐπιμονὴ στὸ μικρὸ εἶδος τοῦ «Τραγουδίσματα» ('Οστρακα-Ἵδρία Πάτρα 1974), ἐπειδὴ ἐδῶ μαζὶ μὲ τὸν ὀλικο καθαρὸ λυρισμὸ τῆς προηγούμενης δουλειᾶς τοῦ Σ. Α. Σκαρτσῆ, μαζὶ μὲ τὴν σαφήνεια, ταυτόχρονη μὲ τὴν μέση τοῦ συναισθήματος, πὺ δὲν ἀφήνεται νὰ γίνῃ παραφορὰ πάθους, μαζὶ μὲ τὴν ἀρίστη τῆς ποιητικῆς μορφῆς καὶ τῆς ἡχοῦς τῶν στίχων, ὑπάρχει καὶ τὸ σπουδαῖο γιὰ τὴν ποίηση στοιχεῖο πὺ ὑποδείχνει τὸ εἶδος καὶ τὴν ἔκταση τοῦ πλέγματος: γλῶσσα-ποίηση. Στὸ σημείο αὐτὸ οἱ σημειώσεις πρέπει νὰ ὀρίσουν σύντομα τίς θέσεις τῶν πάνω στὸ θέμα, προτείνοντας:

Ὅτι στὴν ποίηση, πιότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο εἶδος λόγου, χρειάζεται ἡ γλῶσσα νὰ εἶναι ριζικὴ. Ἡ ποίηση θέλει μιὰ γλῶσσα ἀναγωγῆς στὸ ἀρχέγονο καὶ ὀδριακὸ τῆς ὑπόστασης. Ὅταν ἀκούῃς ἡ δὲ δάξεις τὴν τέτοια γλῶσσα, περνᾷς ἀπὸ τὰ συναισθήματα πὺ δοκιμάξεις ἀπὸ μόνος τίς λέξεις, λόγου χάρι: ἀνάγκη, ἔργο, ἐνάσσα, ἀγάπη, πείνα, δίψα, χάρη, καὶ ὦρα, ἄλγος, λύπη, ταραχὴ ἀντάρα, ἔδρα, χῶμα, νερό, οὐρανός, ἀνεμός, γόνος, ἔτρα, ἀνάσταση, χαλασμός, ἀφανισμός, ὠκρα καὶ ἀπειρες ἄλλες.

Ὅτι ἡ ριζικὴ γλῶσσα, γιὰ τοὺς Ἑλληνας, ὀρίζεται σ' ὅλο τὸ φάσμα τῆς ζωῆς τῆς, ἀπὸ καταβολῆς τῆς φάρας αὐτῆς δὲ ὑπάρχει γιὰ τὸν ποιητὴ ὁμηρικὴ, ἀπὸ τοῦ ὅζαντινῆ, λογία, καθαρεύουσα καὶ δημοτικὴ γλῶσσα. Ἵπάρχει ἐνιαία ἡ Ἑλληνικὴ λαλιὰ καὶ πρέπει νὰ τὴν ξέρει ὅλη καὶ νὰ τὴν δάξει στὴ δουλειὰ του, ὅπως περὶ, κατὰ τίς ὁδηγίες πὺ παίρνει ἀπὸ τὸν οὐκ ὀν προφήτη, ἱερέα, μάγο, ποιητῆ.

Ὅτι ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι μόνο αἰσθητικές. Ἡ γλῶσσα εἶναι καὶ φράση. Κι αὐτὴ

πρέπει να είναι ριζική στην ποίηση, πότερο από κάθε άλλο είδος. Η φράση γίνεται ριζική όταν σπάει το τόσφι του ήχου μιας λέξης και θγάζει όλο το μέσο της. Κι οι λέξεις στην ποίηση έχουν τόσφι πάντα σκληρό, έτσι που να πρέπει να δεχτούμε, ότι στην ποίηση τελικά ριζική γλώσσα είναι η ριζική φράση, και τούτη είναι μέσα στο ένστικτο του ποιητή. "Οποιος καταπιάνεται με την ποίηση, χωρίς το τέτοιο ένστικτο, δεν λογίζεται ποιητής.

Και ότι τόσο είναι η ανάγκη της ριζικής γλώσσας στην ποίηση, όσο τούτη από τη φύση της και μετά την γέννησή της λειτουργεί προφορικά, σ' όλες τις μορφές της. Μπορεί να γράφεται ή να διαβάζεται αλλά η λειτουργία της, κατά το φυσικό της, είναι να λέγεται (ἀπαγγέλεται και τραγουδιέται). Κι έπεται ότι αυτή η λειτουργία της είναι και ομαδική. Από δω και ξεκινάμε τα έπιλοιπα στοιχεία και προτερήματα του ποιητικού λόγου, ήγουν που αυτός είναι άμεσος, (δεν πρέπει δηλαδή να έχει ανάγκη όποιων μεσολαβημάτων, σχολίων ή δημιουργίας άμισφαίρας λόγου χάρη), καθαρός, (δεν πρέπει, να πιάνεται από σκέψεις, από θέσεις από πρωτότερα κατά σύστημα νοή ή επιστήμης ή πολιτικής φτιαγμένες-εμπόθηκες) και άμεσος (δηλαδή που πρέπει να έχει τον παλμό και την έκφραση του είναι-η της ύπόστασης, αν θέλει ο διαδοστής μου). Και στο σημείο τούτο αρμόζει να ειπωθεί πως από τον παλμό και την έκφραση του είναι άρχινάει το πλέγμα εκείνου του πράγματος που θα μπορούσε να ονομασθεί: η μυθολογία της ποίησης. Η κοινή και πλατιά έδρασή της στούς πιο βαθιούς καμνούς και στις πιο άληθινές αναζητήσεις του ανθρώπου, στις πιο άρχόνες νοσταλγίες του κοσμάκη του άειω καλλίτερα. Άλλες σημειώσεις όμως θα γραφτούν και γι' αυτό σ' αυτή έδω την στήλη της "Υδρίας".

Όλα τα παραπάνω, κατά την αντίληψη του γράφοντος, πρέπει να σχετισθούν με τα "Τραγουδιάρια" του Σ.Α. Σκαρτοτή. Με το μικρό τούτο διδύμο του αυτός πολέμησε αποτελεσματικά να κάμει πράξη την πίστη μας για μια ριζική γλώσσα

στην ποίηση, και νομίζει ο γράφων ότι τα "Τραγουδιάρια" γράφτηκαν ξεπίττης γι' αυτό. Πιάστηκε ο ποιητής από μικρά ποιητικά κεντρίσματα για να ρίξει γλώσσα σ' αυτά και να δείξει, πως οι καθημερινές στιγμές του ανθρώπου σημαδεύονται από πνοές ωραιότητας. Λέει: "Τα πράσινα του σούρουπου/μέ γέμισαν καινούργιες λέξεις/πότε θα μάθω τη γλώσσα σου;" ή "Χέρι άπλωμένο/μέ δάχτυλα του μαρμαρου/σ' όρα καλή στη χαρά/χέρι μου που περιμένεις/τά δια!" ή "Γυμνό στο δρόμο κορίτσι/σκληρό: σκληρό: κόσμος/πλατύνει ούρανος ούρανος/που γδύθηκες;". Και όμως "Πουλιά τα μάτια σου, άνοιξέ τα/να μένουν να μένουν να με βλέπουν/ψωμοκατάλυτη νεροπότη/θανατοδόρμος...". και "Βασιλικά μουκοβολάς/βασιλικά μου πασκαλόκορμη/βασιλικά με παίζεις/ και θα σίλεψα".

Τώρα θα ήταν άιστό να έντοπιστούν τα σημεία της αισθητικής καταξίωσης των "Τραγουδιάρων", μέσω της γλώσσας. Βλέπει κανείς το όραμα της λειτουργίας μιας ριζικής γλώσσας. Οι λέξεις φτεροκοπούν. Το ειδικό βάρος τους φανερώνεται. Στέκονται από μόνας σχεδόν. Όταν πάνε να γίνουν φράσεις ριζικές, όπως "Σκάφτης στον κάμπο δίπλα στο νερό/άραρός τα ξίδευτής μακριά από την ξέρα..." ή "Μην άνοίγεις τα μάτια/... θα κλείσει ο κόσμος/γύρο." ή "Φύγε κορμί στο δρόμο του/πέσε σ' όλο τα δάθην/μή χρι το φως σου/...", τότε γίνονται αποκαλυπτικές του μέσας της ποίησης, όπου είναι φανερό ότι ο Σ. Α. Σκαρτοτής δεν θέλησε να πάει με τα "Τραγουδιάρια", ξεπίττης. Θέλησε μόνον να δείξει την αξία και την αλήθεια της γλώσσας στις ρίζες της και πως αυτή δεν είναι μόνο όργανο. Είναι ουσία πρωτογενής καθώς κι η ποίηση, έτσι που να μην μπορεί να ξεχωρισθεί από τούτη. Η ανάγκη για ένα άεδιάλυτο σημείο γυμνής και πρωταρχικής γλώσσας με την πρωτογενή ουσία της ποίησης είναι το μέγα πόρισμα των "Τραγουδιάρων", έπειδή μόνη η γλώσσα δεν έφτανει την ποίηση, που βρίσκεται άκόμη και στις άλαλες ψυχές.

"Άγγελος Φώτιος Πασχαλάς